

Antics dipòsits del Museu del Prado a la RACBASJ.

Escultura (2024)

Àfrica Tiñana Mbuña

Tècnica del Museu de l'Acadèmia. museu@racba.org

Efectuar un dipòsit és una pràctica comuna i habitual entre els museus. Consisteix en una altra manera d'ingressar obres i afavoreix la rotació de peces entre institucions museístiques.

Un dipòsit:

[...] en l'accepció pròpia del terme, és el fet de posar alguna cosa en lloc segur per un període de temps indefinit. Per aquest motiu pot ésser retirat en qualsevol moment pel seu propietari, independentment de la durada que prèviament s'haurà fixat i sobre la qual ambdues parts s'hauran posat d'acord per escrit. [...]

El dipòsit en un museu, o d'un museu en un altre centre, té per objecte la salvaguarda temporal d'una o més peces que el propietari cedeix a l'esmentat museu o institució.

El dipòsit es fa en unes condicions concretes que s'estableixen de comú acord abans que el dipositant deixi els objectes. (Montserrat, i Porta, 1991: 17).

Sovint es fa servir el terme *comodat* com a sinònim de *dipòsit*. No obstant això, els professionals de l'arxivística assenyalen que, en general, el terme s'utilitza de manera errònia.¹ Segons els experts:

La cessió en dipòsit, d'acord amb el que estableix el Codi Civil, només obliga a la custòdia, però no permet cap mena d'utilització del material cedit, per tant, ni la descripció de la documentació ni la seva disposició

per a consulta pública. Mentre que la cessió en règim de comodat justament permet l'ús del material cedit a qui rep la documentació, però reservant-ne la propietat per al titular. (Casellas, [et al.], 2000: 346).

SIN IMAGEN	Catálogo: 1001063 Título: <i>El dos de Mayo de 1808</i> Autor: José Esteban y Lozano (1842-1931) Materia: Yeso Medidas: Poco más del natural Datación: 1866 Depositada por Real Orden de 30 de julio de 1867
	Catálogo: 1001097 Título: <i>Leónidas en el paso de las Termópilas</i> Autor: Miguel Ángel Trilles (1866-1936) Materia: Yeso Medidas: 200 x 78 cm. Datación: 1887 Depositada por Real Orden de 18 de noviembre de 1887
	Catálogo: 1001098 Título: <i>Juramento de Aníbal</i> Autor: Antonio Perera Saurina (1868-1946) Materia: Yeso Medidas: 137 x 62 cm. Datación: hacia 1887 Depositada por Real Orden de 18 de noviembre de 1887

FIGURA 1. Escultures del Museu del Prado en dipòsit a l'Acadèmia.

Des dels seus orígens, la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi (RACBASJ) custodia diverses obres en dipòsit d'altres institucions museístiques, com ara del Museu del Prado. Al mateix temps, també té peces en qualitat de dipòsit a altres entitats, com el Museu Nacional d'Art de Catalunya, el Cercle del Liceu, la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, el Palau de Justícia o el Palau de la Generalitat de Catalunya, entre moltes d'altres.

Per tal de tenir cura d'aquestes obres, cada cert període de temps es fa un control per documentar-ne i actualitzar-ne l'estat de conservació, així com la ubicació. Això és el que va ocórrer el darrer estiu amb les tres escultures del Museu del Prado en dipòsit a la RACBASJ des de finals del segle XIX i que a continuació detallem.

¹ Casellas, [et al.], 2000: 345-346.

Fitxes

Autor: José Esteban y Lozano (1842-1932)

Títol: *El dos de Mayo de 1808*

Data: 1866

Tècnica: Guix

Mides: Una mica més del natural

Procedència: Dipositada a la RACBASJ per Reial ordre del 30 de juliol de 1867

Catàleg del Museu del Prado: I001063

Localització: Actualment desconeguda

Observacions: En un document de la Dirección General de Instrucción Pública del qual es conserva una fotocòpia a la carpeta «Dipòsits: Museu del Prado» de l'arxiu del museu es llegeix:

[...] la mencionada estatua ha llegado mutilada y en tal estado de deterioro que difícilmente puede admitir una reparación completa, como no la verificará el mismo autor: Lozano que ha creído deber poner en conocimiento de V.d. á fin de saber toda responsabilidad, supuesto que se ha cedido a esta corporación solo en calidad de depósito para ser devuelta, como las demas obras susodichas, cuando les fueran reclamadas.

Malauradament, de moment, no s'ha trobat el document original.

En el llibre d'actes transcrits dels anys que van del 1856 al 1871 trobem una referència a l'escultura esmentada:

Junta general del 3 de Noviembre de 1867

Presidencia del Señor Don Rafael María de Duran

[En columna al marge esquerre:] Señores / Duran / Lorenzale / Cabanyes / Fontcuberta / Aguiló / Rigalt / Villar / Manjarrés / Medina / Pi / Faraudo / Ferran

Abierta la sesion fué leida y aprobada el acta ultima anterior de 7 de Julio del corriente año, enterandose la Academia de la ultima aprobada tambien por la Junta de Gobierno. Enterose asi mismo con satisfaccion de las comunicaciones siguientes:

Primero: de una Real orden trasladada por la Direccion General de Instruccion publica y según la cual, convencida Su Majestad la Reina (que Dios guarde) de la conveniencia de difundir el gusto á las Bellas Artes y de que los Museos provinciales posean obras modernas que representen la escuela contemporanea en sus diferentes manifestaciones ha tenido á bien resolver se distribuyan á los de Barcelona, Sevilla, Valencia y Valladolid varios cuadros y estatuas procedentes de la ultima Exposición de Bellas Artes, adquiridos con destino al Museo Nacional; siendo los que se destinan á Barcelona, un cuadro de Don Pablo Gonzalvo que representa un palacio con galerias y espaciosa escalinata;² otro cuadro de Don Cecilio Pizarro que representa la puerta arabe de la Plaza de Armas del Puente de Alcantara de Toledo;³ y una estatua en yeso de Don José Estevan y Lozano que representa el dos de Mayo de 1808. Anadiendose en la misma Real Orden que la cesion de estas obras se entiende temporalmente y en calidad de deposito, y á condicion de devolverlas al Museo Nacional en cualquier tiempo que el Gobierno de Su Majestad lo disponga; siendo de cuenta de la Academia á cuyo Museo se encomiendan el embalage y los gastos de transporte de ida y vuelta de las mencionadas obras; cuya entrega, segun lo dispuesto en la misma Real resolucion habia sido ya verificada por el Museo Nacional al representante de la Academia en la Corte, quien las habia remitido ya obrando en poder de la Corporacion, si bien habia llegado mutilado el grupo en yeso que representa el dos de Mayo, participandose asi por la Presidencia á la Direccion general del ramo á fin de evitar toda responsabilidad de parte de la Academia el dia que se la obligara á la devolucion. [...]

² Des del 1988 és al Museu Militar de Montjuïc.

³ [RACBASJ, Dipòsit del Prado: 03] peça ubicada al passadís del Museu de l'Acadèmia.

Els fragments subratllats del text, que han estat afegits per a l'elaboració d'aquest article, fan referència a la peça d'Esteban y Lozano.

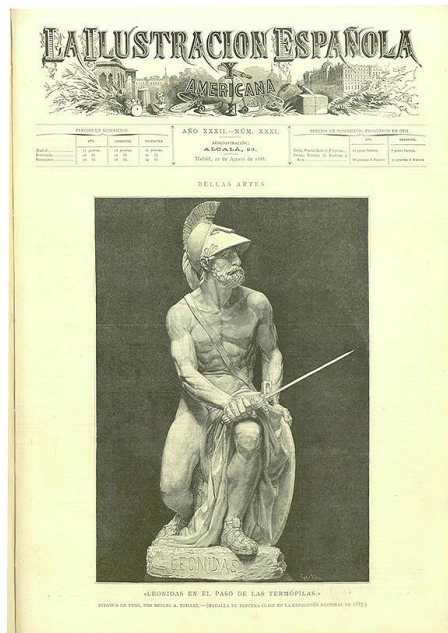

FIGURA 2. Portada de *La Ilustración Española y Americana* (any XXXII, núm. 31, 22-08-1888, p. [2] 98).

Autor: Miguel Ángel Trilles (1866-1936)

Títol: *Leónidas en el paso de las Termópilas*

Data: 1887

Tècnica: Guix

Mides: 200 × 78 cm

Procedència: Dipositada a la RACBASJ per Reial ordre del 18 de novembre de 1887

Catàleg del Museu del Prado: I001097

Localització: Actualment desconeguda

Observacions: L'obra va rebre la medalla de tercera classe de la Sección de Escultura y Grabado en Hueco. Surt referenciada a la *Revista Anual de Historia del Arte* en un article de Moisés Bazán de Huerta (2020: 55-66), investigador de la Universitat d'Extremadura. Un gravat de l'escultura també és portada a *La Ilustración Española y Americana* (any XXXII, núm. 31, 22 agost 1888, p. [2] 98 —fig. 2—) i citada en el «Sumario».

Autor: Antoni Parera Saurina (1868-1946)

Títol: *Juramento de Aníbal*

Data: 1887

Tècnica: Guix

Mides: 137 × 62 cm

Procedència: Dipositada a la RACBASJ per Reial ordre del 18 de novembre de 1887

Catàleg del Museu del Prado: I001098

Localització: Actualment desconeguda

Observacions: El Museu del Disseny conserva una imatge del guix.

Pel que fa a la documentació de les tres escultures, a l'Acadèmia conservem:

• Arxiu RACBASJ, lligall 338:

1. Acta de lliurament de les peces del «Museo Nacional de Pintura y Escultura» signada pel director interí Enrique Nieto, en la qual es fa referència a l'escultura de José Esteban y Lozano.
2. Expedient del trasllat des de Madrid de les escultures (fig. 3).
3. Llista de les escultures i quadres cedits en la mateixa gestió (fig. 4).

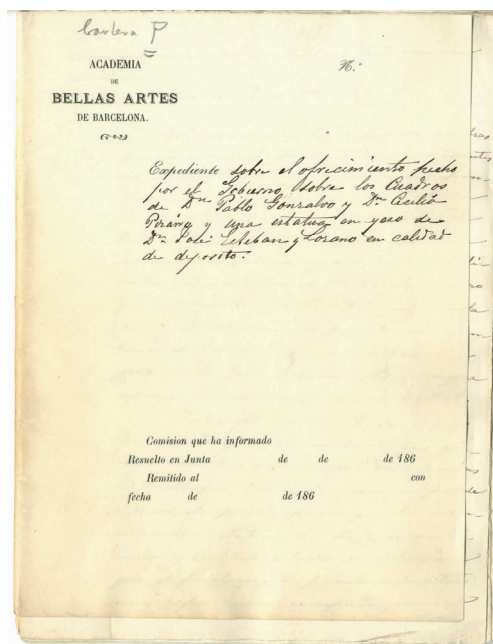

FIGURA 3. «Expediente sobre el ofrecimiento hecho por el Gobierno sobre [...] una estatua en yeso de Dn. José Esteban y Lozano en calidad de deposito» [sic].

Cuadro y esculturas que han sido propuestos para ser cedidos en calidad de depósito con destino á la Academia de Bellas Artes de Barcelona.

Numero	Asunto	Artista	Alto	Ancho
Cuadros				
(a) 766	San Fernando Rey de España	D. Antonio Canova	2.00	1.68
770	Los Concejales de Castilla	para el Ayuntamiento	4.84	7.18
775	La Comunion de las Virgenes con las Catecúmenas	Mateo Alcega	3.00	4.50
Esculturas				
80	La Prediccion (grupo en yeso)	D. Agustín Querol	1.80	0.60
88	Penitencia en el paso de los Termes (estatua en yeso)	Miguel Angel Trilles	2.00	0.78
88	Juramento de Anibal (retrato en yeso)	Antonio Parera	1.27	0.68

(a) El cuadro num. 766 San Fernando Rey de España, está con pendiente en el caso que se ha hecho a Viena para que figure en aquella Exposicion.

Mateo. Por cuadros no han sido recibidos.

FIGURA 4. «Cuadros y esculturas que han sido propuestos para ser cedidos en calidad de deposito con destino á la Academia de Bellas Artes de Barcelona» [sic].

BARCELONA

ACADEMIA DE BELLAS ARTES R.O. 10 abril 1866

1.- 2-456-	J. GARCIA HIDALGO.- San Francisco de Paula y otros religiosos de su Orden, 1'65 x 2'09
2.- 2-1091-	J. GARCIA HIDALGO.- San Felipe rodeado de religiosos, 2'12 x 3'07
3.- 2-186-	Zacarias GONZALEZ VELAZQUEZ.- La Venida del Espiritu Santo, 3'92 x 2'43
4.- 2-742-	Z. GONZALEZ VELAZQUEZ.- La Virgen y Jedis apareciendose a Santa Juana y a San Francisco, 2'70 x 1'80
5.- 2-1403-	Z. GONZALEZ VELAZQUEZ.- El triunfo de San Agustin, 7'90 x 4
6.-	Miguel Angel TRILLES.- Penitencia en el paso de los Termes (estatua en yeso), 2'00 x 0'78
7.-	Antonio PARERA.- Juramento de Anibal (retrato en yeso), 1'37 x 0'62
8.-	Agustín QUEROL.- La Prediccion (grupo en yeso), 1'50 x 0'50

1.- Academia (para esculturas)

2.- Museo Nacional de Montjuich

3.- a partir de 1908 entregada a la Audiencia Territorial de P.

4.- de 1868 no se ha visto allí. Cat. de 1867 1001. 32, 33

5.- del (se encuentran en el Palacio de Justicia).

6.- ?

7.- ?

8.- Resuelto al propio autor en 1889 (documentos en la Academia) A.M. 1980

FIGURA 5. Relació de peces en dipòsit a l'Acadèmia segons la R. O. del 10 d'abril 1866.

4. Relació mecanografiada d'obres del Museu del Prado en dipòsit a la RACBASJ (fig. 5). Cal fixar-nos en el detall de la data: «R. O. 10 abril 1866», tot i que ens consta que les dues obres que s'hi citen —Trilles i Parera— van ingressar a l'Acadèmia el 1887. El text escrit a mà correspon a la lletra de Salvador Moreno Manzano (1916-1999), acadèmic corresponent per Mèxic des del 1965, persona que es va ocupar de les circumstàncies del fons escultòric en aquell moment.

5. Esborrany de carta de Salvador Moreno a [Joan] Ainaud [de Lasarte] (1919-1995), acadèmic de número des del 1964 i conservador del museu entre el 1982 i el 1985, en la qual se citen els guixos de Trilles i Parera, però no el d'Esteban. Sembla que les escultures no es localitzen enlloc.

Als documents d'arxiu consultats durant la investigació, les peces de Trilles i Parera apareixen relacionades juntes (1887); la primera, d'Esteban Lozano, va per separat (1867). El motiu és que es van traslladar en anys diferents.

Al catàleg d'escultura de la RACBASJ es menciona una «Relación de las estatuas vaciadas en yeso con

sus correspondientes pedestales que el Consejo Provincial de Agricultura, Industria y Comercio cede en calidad de depósito al Museo Municipal de Arte Decorativo» (Vélez, 2001: 18, nota 28). Es tracta d'un document de l'Arxiu de la Junta de Museus amb data 9 de desembre de 1904 que es pot consultar en línia a través de l'Arxiu Nacional de Catalunya, però no s'hi fa cap al·lusió a les escultures que ens ocupen. En tot cas, es localitza un altre document amb data 23 de desembre de 1904 en el qual es pot llegir, sense cap altra pista, el següent:

[...] ceder en depósito, para que figuren en los Museos municipales, las obras de escultura existentes en el Salón principal de la Casa Lonja del Mar; acordándose aceptar con gratitud dicho depósito y confiar al Sor. Puig y Cadafalch, las gestiones necesarias para el traslado é instalación de dichas obras. («Acta de la sessió de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts de 23.12.1904», 1904: [2]).

Es corrobora que a les actes publicades de la RACBASJ no hi ha cap altra menció als guixos del Museu del Prado.

En l'exercici de cerca de les escultures també es van fer consultes a diverses institucions relacionades amb l'Acadèmia. A continuació, recollim el que es va obtenir d'aquestes.

- Museu del Disseny (Barcelona). Al seu fons en línia hi havia la fitxa d'una fotografia de l'escultura d'Antoni Parera. Inicialment, la imatge no estava disponible a la pàgina web; no obstant això, després de fer-hi la consulta, s'ha fet pública. Es tracta d'una fotografia de tipus targeta de visita amb la imatge de l'escultura i una dedicatòria a Gerónimo Granell escrita a mà per l'artista, signada el 10 d'agost de 1887, poc abans del trasllat del guix.
- Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC, Barcelona). Una part de la seva col·lecció es va formar, a començaments del segle XX, amb peces del fons de l'Acadèmia. No tenen constància ni cap informació de les escultures.
- Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona. S'hi va fer la consulta perquè havia compartit espai, com a escola de belles arts, amb l'Acadèmia fins a mitjans del segle XX. Tampoc no tenen constància ni informació de les obres.
- Escola Llotja (Barcelona). S'hi va fer la consulta perquè havia compartit espai, com a escola d'arts aplicades, amb l'Acadèmia fins a mitjans del segle XX. Confirmen que no tenen cap informació sobre les escultures.
- Cambra de Comerç. S'hi va fer la consulta perquè aquesta institució, que ocupa gran part de la Casa Llotja, comparteix espai amb l'Acadèmia gairebé des dels seus inicis. Tampoc no tenen constància ni informació de les peces.

Conclusions

Després de la cerca portada a terme per localitzar els guixos d'Antoni Parera Saurina, Miguel Ángel Trilles i José Esteban y Lozano procedents del Museu del Prado, es pot acreditar que, avui dia, encara no se sap on són.

Bibliografia referenciada

- «Acta de la sessió de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts de 23.12.1904». A: *Gencat* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/#/cercaavancada/detallunitat/ANC1-715-T-320> [Consulta: 09-01-2025].
- BAZÁN DE HUERTA, Moisés. «Los catálogos humorísticos de las Exposiciones Nacionales de Bellas Artes en el último tercio del siglo XX». *Liño: Revista Anual de Historia del Arte*, núm. 26, 2020, p. 55-66 [en línia]. Dialnet. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7445314> [Consulta: 09-01-2025].
- CARRETE PARRONDO, Juan (2018). «José Esteban Lozano». A: *Diccionario biográfico electrónico* [en línia]. Madrid: Real Academia de la Historia. <https://dbe.rah.es/biografias/41511/jose-esteban-lozano> [Consulta: 09-01-2025].
- CASELLAS, Lluís-Esteve, CODERN, Llorenç, i PIQUÉ, Jordi. «Aspectes pràctics que cal tenir presents abans de l'ingrés d'un fons privat en un arxiu públic». *Lligall*, núm. 16, 2000, p. 341-350 [en línia]. RACO. <https://raco.cat/index.php/liligall/article/view/339509> [Consulta: 11-12-2024].
- La Ilustración Española y Americana*, any XXXII, núm. 31, 22-08-1888 [en línia]. *Biblioteca virtual Miguel de Cervantes*. <https://www.cervantesvirtual.com/obra/la-ilustracion-espanola-y-americana--357/> [Consulta: 09-01-2025].
- «Leonidas en el paso de las termitas». A: *Museo del Prado* [en línia]. Madrid: Museo del Prado. <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/leonidas-en-el-paso-de-las-termopilas/e007afa4-05ef-40bo-96ob-31d94cd5df2c> [Consulta: 09-01-2025].
- «Ministerio de Fomento. Real Orden. Sección de Escultura y Grabado en hueco. Medalla de tercera clase». *Gaceta de Madrid*, núm. 174, 23-06-1887 [en línia]. <https://www.boe.es/gazeta/dias/1887/06/23/pdfs/GMD-1887-174.pdf> [Consulta: 09-01-2025].
- Ministerio de Gracia y Justicia. «Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil». *Gaceta de Madrid*, núm. 206, 25-07-1889 [en línia]. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. [https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/rd/1889/07/24/(1)/con) [Consulta: 11-12-2024].
- MONTSERRAT i MESTRE, Rosa M., i PORTA i FERRÉS, Eduard. «Dipòsits i préstecs». *Moviment. Moviment d'objectes d'un museu. Formes de seguiment i control*, 1991, p. 17. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Servei de Museus. Versió en línia: DRAC. <https://drac.cultura.gencat.cat/handle/20.500.12368/476#page=1> [Consulta: 09-12-2024].
- «Sessió del 23 de desembre de 1904 de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts». A: *Gencat* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. <https://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/#/cercaavancada/detallunitat/ANC1-715-T-1840> [Consulta: 09-01-2025].
- «UDS RIG-U2600 - Fotografia d'escultura d'Antoni Parera». A: *Museu del Disseny* [en línia]. Barcelona: Museu del Disseny. <https://arxius.museudeldisseny.cat/fotografia-descultura-dantoni-parera> [Consulta: 09-01-2025].
- VÉLEZ, Pilar (2001). *Catàleg del Museu de Llotja. Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, vol. II: Escultura i medalles*. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.